خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا.. رەزا شوان

لەگەڵ بوونی مرۆق لەسەر زەویدا خەیاڵ هاودەمی مرۆق بووە.. خەیاڵ توانای زەینییە
لە پێکهێنانی وێنەی داهێنراوی جیاواز، دەربارەی بابەتێکی دیاریکراو، کە پەیوەندی بە رابردوو یا ئەمڕۆ یا بە داهاتووەوە هەیە، کە پێشتر مرۆق بەو بابەتەدا تێنەپەڕیوە، ئەو کەسە لە شارەزایی و لە هزر و پێشبینی و تێگەیشتنی خۆیەوە هەڵیهێنجاندووە و لای گەڵاڵە بووە.. توانای خەیاڵکردن و خەیاڵفراوانی و پێشبینیکردن، گرنگترین سیمای کەسایەتی مرۆڤە و جیاوازیشی پێدەبەخشێت لەگەڵ کەسانی خەیاڵ ئاساییدا.
خەیاڵ پێکهاتەیەکی بنەڕەتییە لە پێکهێنانی داهێناندا.. ئەوە خەیاڵە وا لە مرۆق دەکات کە گەشبین بێ و بە ژیانی چەقبەستوو قایل نەبێ و، کۆڵنەدات و هەمیشە خەیاڵ بکات و هەوڵی پێشکەوتن بدا و بیر لە داهێنانی تازە بکاتەوە و ئامادەبێ بۆ پیرەوەچوونی گۆڕانکاری و داهێنانی تازەی سەیر و سەمەرەتر، لە داهاتوویەکی نزیک یا دووردا.
خەیاڵیش تەنها لە ئەدەبدا بوونی نییە، بەڵکو، لەبواری هونەر و زانستە مرۆییەکان و زانیاری و فەلسەفە و ئابووری و تەنانەت لە بواری سیاسەتیشدا بوونی هەیە.
گەلێ پێناسەی جیاوازیش بۆ چەمکی (خەیاڵی زا ستی) کراون، بەڵام تا ئێستا لەسەر پێناسەیەکی گشتی بۆ ئەم جۆرە ئەدەبە رێنەکەوتوون.
بۆ یەکەمین جاریش لە ساڵی (١٩٢٦)دا (هەکەجیزاك) زاراوەی خەیاڵی زانستی داهێنا.
بێگومان هەموو شاکارە ئەدەبی و هونەرییەکان، هەموو داهێنانە سەیر و سەمەرەکان لە هەموو بوارەکاندا، زادەی خەیاڵ و ئەندێشەی مرۆڤن، لە پێشا خەیاڵ پۆ و پەرگەمای چنیون، دواتر لە سایەی بڕوا و هیوا و هەوڵی بێوچانی مرۆڤدا، بە تاقیکردنەوەی پراکتیکی، بەرجەستە بوونە و هاتوونەتەدی و بوونەتە راستی.
هەرچەندە، کە خەیاڵی زانستی دەربارەی ئەنجامدراوێک دەدوێ کە هێشتا هەر خەیاڵە و مرۆڤ پێینەگەیشتووە و نەهاتەتەدی.. بەڵام توانای ئەوەی هەیە، کە بەرەو ئایندەیەکی باشتر بیری زانایان روناک بکاتەوە و، وزە و هیوای سەرکەوتنیان پێببەخشێت.

پەیوەستی و خەیاڵ، ئەدەب و زانیاری، تەواوکەری یەکترین، وەکو دەڵێن (پەیوەستی دایکی داهێنانەکانە) پەیوەستی مرۆق بە داهێنانی تازە و بە ژیانێکی ئاسانتر و خۆشتر، هۆکارێکی گرنگ و هاندەر و پاڵنەری خەیاڵ بووە بۆ دۆزینەوە و بە داهێنانی تازە.
بۆ نموونە: کەڵەزانای ئەمریکی و جیهانی (تۆماس ئەدیسۆن: ١٨٤٧ـ١٩٣١) داهێنەری وزەی کارەبا و گڵۆپی کارەبایی و، زیاتر لە هەزار داهێنانی تر.. پەیوەستی بوو بە ئیلهامی خەیاڵ و بیرکردنەوەی لە داهێنان، چیرۆکەکەشی بەم جۆرەیە: ئێوارەیەکی درەنگ دایکی ئەدیسۆن لە پڕێکدا بە سەختی نەخۆش دەکەوێت، دایکی دەبات بۆ لای پزیشکە، دوای پشکنین، پزیشکەکە پێووت: دایکت پەیوەستی بە نەشتەرگەری خێرا هەیە، بەڵام ئێستا واشەوە، ناتوانین لەبەردەم رووناکی چرادا نەشتەرگەرییەکەی بۆ بکەین، بەیانی بۆی دەکەین.. لێرەوە ئەوە کەوتە خەیاڵی ئەدیسۆن کە بیر لە داهێنانی ئامێرێکی ئەوتۆ بکاتەوە، کە تاریکی شەو رووناک بکاتەوە، تا پزیشکەکان بتوانن بە شەوانیش کاری نەشتەرگەری ئەنجام بدەن، ئەوەبوو ئەدیسۆن بە پراکتیکی خەیاڵ و بیرۆکەکەی خستە بواری جێبەجێکردن.. دوای (نۆ سەد و نەوەت و نۆ) تاقیکردنەوەی شکست و نەزۆک، لەسەر هەزارەمین تاقیکردنەوەیدا سەرکەوتنی بەدەستهێنا.. وزەی کارەبایی و گڵۆپی کارەبایی داهێنا.. کە تا هەتایە ئادەمیزاد قەرزاری خەیاڵ بیری و ئەم داهێنانەی ئەدیسۆنن، کە دەتوانین بە (دایکی داهێنانەکان) ناوی بەرین.. پەیوەستیش بوو ئەم داهێنانەی بە ئەدیسۆن داهێنا.
زانا و فەیلەسووفی ئینگلیزی (رۆجەر بیکۆن: ١٢١٤ـ ١٢٩٤) کە بە (مامۆستای داهێنەر) ناودەبرێت بە خەیاڵ پێشبینی کرد، وتی: لە ئایندەدا مرۆق دەتوانێت ئامێرێکی ئەوتۆ دروست بکات، کە بە ئاسماندا بە پێی بفڕێت، ئامێرێکیش بەبێ سەوڵ لێدان بە دەریاکاندا پێی بکات، ئامێرێکیش بتوانێت بچێتە قووڵایی بن دەریاکانەوە.. رۆجەر بەجگە لەمانە چەند پێشبینییەکی تریشی کرد.. کە لەو سەردەمەدا بیرۆکەی دروست کردنی فرۆکە و کەشتیی دەریای و زەریانوقم(غەواسە) لە ئەردا نەبوون.. بەهۆی ئەم خەون و پێشبینییانە، رۆجەریان بەوە تاوانبارکرد، کە هۆشی لە دەست داوە و لە ئاین لای داوە.. بە شێت ناویان برد.
دوای چەند ساڵێک خەیاڵ و پێشبینییەکانی رۆجەر لە سایەی کۆشش و زانیاری دا هاتنەدی و بوون بە راستی.. باڵۆن و فرۆکە و کەشتی ئاسمانی و پاپۆڕی زەبەلاح و زەریانوقمی مەزن و بە سەدان.. سەدان.. ئامێری تر دروست کران.
ئەدەبی خەیاڵی زانستی جۆرێکە لە هونەری ئەدەبی و لقێکی گرنگە لە لقەکانی ئەدەب، بە گرنگترین جۆرە ئەدەبی ئەم سەردەمە دەزانرێ و،

پ□گ□ی□کی ب□رز و شیاوی ه□ی□. ئ□د□بی خ□یا□ی زانستی، بریتیی□ ل□ ک□م□□□ بیر و ب□چوون و گریمان□ی□کی زانستی د□ربار□ی داهاتوو.. ئ□د□ب□ خ□یا□ی زانستی، زیاتر پ□یو□ندی ب□ ژیانی مر□ڤ□و□ ه□ی□.. ب□ت□ د□رواز□ی□کی پ□ویست و گرنگ ب□ داه□نان و، ب□ د□رخستنی تواناکانی زانایان و داه□ن□ران.. ئ□د□ب□کی داهاتوو□ و ئامانجی ئاماد□کردنی ه□ش و هزر و بیری مر□ڤ□ ب□ قبو□کردنی هیوا و ئ□و ترسان□ش د□شی ل□ داهاتوودا ب□ن□□□ی.

ل□ ئ□د□بی خ□یا□ی زانستیدا، نووس□رانی ئ□م بوار□، پشت□و□ی سنوور□کان د□بینن و ب□س□ر ک□سپ□کانی کات و شو□ن و م□حا□دا بازد□د□ن، ب□ کات□کی دیاریکراو ل□ د□رگای داهاتوو د□د□ن، ب□ خ□یا□□کی ت□س□ل و فراوان□و□، ب□ چاو□کی پ□ ل□ گ□شبینیی□و□ ل□ جیهان□کی تاز□تر د□□وانن، ل□ ف□ره□نگی ب□وا و هیوایاندا م□حا□□ و ناکر□ ج□یان نیی□.

ئ□د□بی خ□یا□ی زانستی، ئ□و ج□ر□ ئ□د□ب□ ئ□فسووناویی□ی□، ک□ با□ت پ□د□گر□ و ب□ر□و جیهان□کی نام□ و ئ□فسان□یی س□یر و س□م□ر□ی پ□ ل□ عاجباتیت د□بات.. یا سواری ک□شتی ب□وا و هیوات د□کات و، د□تبات ب□ س□ر مانگ و ئ□ست□ر□ دوور□کان و، ب□ گ□ردوون□کی ن□زانراو ئاشنا د□کات.. د□تبات□ جیهان□کی پشت□و□ی راستیی□کان.

یا نووس□ر و خو□ن□ر سواری پشتی ئ□سپ□کی با□دار د□بن.. یا ل□س□ر ب□رما□□کی تیژ□□وی ئاسمانی ی□کد□گرن ـ ک□ نووس□ری خ□یا□ی زانستی ت□ونی کردوو□ و چنیو□تی ـ ب□ب□ سانس□ر و ر□گری ب□ ئاسمان و ب□ کون و قوژبنی جیهاندا د□سوو□□ن□و□.. ب□ ب□ندگ□ی هیوا، مژد□ی□کی ژیان□کی خ□شتر جیهان□کی تاز□ راد□گ□ی□نن.

ل□ ئ□د□بی خ□یا□ی زانستی دا، نووس□ر ت□یدا پشت ب□ خ□یا□ زانستی و ب□ ت□کنیکی ئ□د□بی و ف□نتازی د□ب□ست□ت، ک□ گریمان□کان و تی□ر□ زانستیی□ فیزیکیی□کان و بی□ل□ژی و ت□کن□ل□ژی و ت□نان□ت ف□لس□ف□شی ل□ خ□گرتوون.

ئ□د□بی خ□یا□ی زانستی، ئ□م ج□ر□ ئ□د□ب□ی□، ک□ خ□یا□ ت□یدا گوشاد□ و، ب□رج□ست□ی هیواکان و خ□ون□کانی ئ□م□□ی مر□ڤ د□کات، ک□ پ□یان وای□ ل□ ئ□ست□ر□کانی تریشدا ژیانی جیاواز ه□ب□ت.. یان د□ڤ□ر و ب□ه□شت و جیهان□کی خ□یا□ی تر دروست د□ک□ن، ک□ ه□شتا مر□ڤ پ□ی ن□گ□یشتوون.. د□ش□ ئ□و جیهان□ خ□یا□اویی□، بب□ت ب□ ئیلهام ب□ زانایانی فیزیک و ت□کن□ل□ژیا و داه□نان و، بک□ون□ تاقیکردن□و□ ب□ ج□ب□ج□کردنی.

ل□ ئ□م□□دا، ئ□د□بی خ□یا□ی زانستی ب□ ملی□نان ه□وادار و خو□ن□ری ل□ جیهاندا ه□ی□.. گ□رچی ل□ س□ر□تادا رووب□□ووی ب□ره□□ستی و

رەخنەیەکی زۆر بۆوە.. بەڵام لە ئێستا لەسەر تەختی شایانەی جۆرەکانی ئەدەبدا دانیشتووە.

ئەگەرچی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بە لقێکی تازە و مۆدێرزمی ئەدەب ناوزەند دەکرێ، بەڵام لە راستیدا رەگی لە داستان و ئەفسانە و چیرۆکە فۆلکلۆرییەکانی گەلاندا هەیە.. لە ئەدەبی فۆلکلۆری کوردیشمان، بە دەیان داستان و ئەفسانە و چیرۆک و نەزیلەمان هەن، کە دەچنە چوارچێوەی ئەدەبی خەیاڵی زانستییەوە.. بە نموونە:

چیرۆکی خەیاڵی

(پیرەژن و چەرخ و فەلەک) کە پیرەژنێکی جادوباز، لە دار و پەتک چەرخ و فەلەکێک دروست دەکات، بە ئاسماندا پێی دەفڕێ و، دەچێت لە شارێکی دووردا، کچە پاشایەک فریو دەدات و سواری چەرخ و فەلەکەکەی دەکات و بە ئاسماندا دەفڕن و دەیبات بۆ کوڕە پاشایەک کە لە خەوندا ئەو کچە پاشایەی بینیوە و ئاشقی بووە.

یا پاڵەوانی چیرۆک وەکو فریارەسێکی خێرا، بە سواری ئەسپێکی باڵدار، یا لەسەر پشتی سیمرخ، بە چاوتروکانێک فریادەکەون.. گەلێ نموونەی ترمان هەیە.. تەنانەت لە چیرۆکی (مەم و زین)ی (ئەحمەدی خان) یشدا خەیاڵی زانستی پشکی گەورەی تێدایە.

لە ئەدەبی فۆلکلۆری نەرویجیشدا، چەندین ئەفسانەی خەیاڵی زانستی هەن.. پیرەژنی جادوباز کە بە (هێکس) ناوی دەبەن. بە سواری گسکێکی کلک دارای درێژ توانیوەتی بەو گسکە رۆکێت ئاسایی بە ئاسماندا بفڕێ و چەندین کاری خێر یا شەڕ ئەنجام بدات.

پێویستە ئەوەش بزانین کە لە نێوان ئەدەبی خەیاڵی زانستی و چیرۆکە زانستییەکاندا، جیاوازی هەیە.. یەکەمیان لە خەلکەی داهاتوودا دەسووڕێتەوە، بەڵام دووەمیان ئەو چیرۆک و هۆنراوانەن، کە دەربارەی سەرگوزشتەی زانایان و داهێنانەکانین، و دۆزینەوە، کە لە رابردوو یا لە ئەمڕۆدا هاتوونەتەدی.

بە کورتی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، هاوکار و هاندەری خوێنەرانە لە پێکهێنانی بیری زانستی و داهێنان، هاندەری فراوانکردن و قووڵکردنی تێگەیشتنی خەڵکییە لە گرنگی رۆڵی زانست و زانیاری، یا تێکۆشانی بێوچان و گەشبینی و هیواخوازی لە ژیاندا.

هەوڵدان و دەستپێک بە نووسینی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، دەگەڕێتەوە بۆ سەدەی حەڤدەمین.. (کیلەر)ی ئەڵمانی، کە زانایەکی گەورەی بواری بیرکاری (ماتماتیک) بوو. لە سەدەی حەڤدەمیندا، رۆمانێکی بە ناوی (دەربارەی گەشتێک بۆ سەرمانگ) نووسی و بڵاوی کردەوە.. چەند نووسەرێکی تری ئەمریکی و ئینگلیزیش هاتنە بوارەکەوە و، ئەوانیش چەند رۆمانێکی خەیاڵی زانستیان نووسیون.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بەم فۆرم و ناوەرۆکە تازەیەی، لە سەدەی

نەزدەمیندا سەری هەڵدا و، لە سەدەی بیستەمینیشدا، لە وڵاتە پیشەسازییە پێشکەوتووەکانی وەکو، ئەمریکا و ئەوروپا و یەکێتی سۆڤیەتی کۆن ڕەنگی کرد و خۆی سەلماند و گەشەی کرد.

نووسەری بلیمەتی فەڕەنسی (جۆن فێرن: ١٨٢٨ـ١٩٠٥) دەستپێشخەربوو لە بنیاتنانی ئەدەبی خەیاڵی زانستی، شێوازێکی پێشکەوتوو و تازە و فەنتازی بۆ بەرداکرد.. بۆیە جۆن فێرن بە بنیاتنەر و بە باوکی ئەدەبی خەیاڵی زانستی دەناسرێ.. یەکەمین ڕۆمانی ئەم نووسەرە بە ناوی (پێنج هەفتە لە باڵۆنێکدا: ١٨٦٣) و (گەشتێک بۆ بۆشایی زەوی:١٨٦٤) و (لە زەوییەوە بۆ مانگ:١٨٦٥) ئەگەرچی ئەم ڕۆمانەی بە خەون و خەیاڵ دەزانرا، بەڵام خەونەکەی هاتەدی.. ئەوەبوو (کەشتیی ئاسمانی ئەپۆلۆ ـ ١١) لە (٢٠ی/ گەلاوێژ/١٩٦٩) دا، گەیشتە سەر مانگ، کەشتییەوان (نیل ئارمسترۆنگ) یەکەمین مرۆڤە کە پێی خستە سەر مانگ.. بەمەش خەون و خەیاڵ و پێشبینییەکەی جۆن فێری هاتەدی و بوو بە راستی.. شایەنی باسیشە جۆن فێری نزیکەی هەشتا ڕۆمان و شانۆنامەی تری نووسیون، کە بایەخیان لەو ڕۆمانەی ناومان هێنان کەمترنین.

گرنگی خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا:

منداڵان بە سروشتی خاوەن خەیاڵێکی تیژ و فراوانن، بە تایبەتیش لە قۆناغی یەکەم و ناوەندی ژیانیان.. کە بە قۆناغی خەیاڵ سەرکەش دەزانرێن، منداڵان بڕوایان بە شتە خەیاڵییەکان هەیە، هەر وەکو راستیبن بە لایانەوە.. منداڵان بڕوادەکەن کە، ئەسپی باڵدار هەیە و دەفڕێت، چۆلەکە زمانی کوردی دەزانێ و دەدوێ، شاخ و ڕەشەبا نیوانیان تەوا نییە، ئاسمان دەگری، پێنووس زویردەبێ و دەتۆرێ، مانگ پێدەکەنێ، ئەستێرەکان بە ڕۆژ دەنوون، مێرووڵەیەک فیلێک یخدەدات…هەتا.

ئەم قۆناغەش بە گرنگترین و بە ناسکترین و بە هەستیارترین قۆناغی ژیانی مرۆڤ هەژماردەکرێ.. زانایانی دەروونناسی هەردەم جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە لە سەدا هەشتای کەسایەتی مرۆڤ لەم قۆناغەدا دروست دەبێت.. ئێمە هەرەم بیر لە داتوو دەکەینەوە، منداڵانیش داهاتوون .

خەیاڵی زانستی لە ئەدەبی منداڵان دا، رۆڵێکی گرنگی ئەرێنی هەیە، لە هەموو ئەو بابەتانەی کە پەیوەندییان بە ئەدەبی منداڵانەوە هەیە.. رۆڵێکی گرنگیشی هەیە لە پێشخستنی کەسایەتی منداڵ، لە رووی بیر و گوزارشتکردن و داهێنان و زمان دا.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی منداڵان، کە زیاتر لە چیرۆک و هۆنراوەدا خۆی دەبینێتەوە، گرنگی و کاریگەریی هەیە لە زاخاودانی بەهرە و

لە گەشەکردنی بیری منداڵان. گرنگترین شاکارە ئەدەبییەکانی منداڵان، تەنانەت ئەو جورە ئەدەبانەش کە بە ریالیزم واتە (رووداوی راستی) ناو دەبرێن و لە راستتییەوە نزیکن، ئەوانەش پشت بە خەیاڵ دەبەستن و.. خەیاڵ رەگەزی سەرەکییانە.

بێگومان بە نووسینی چیرۆک و هۆنراوەی خەیاڵی زانستی بۆ منداڵان ، پێویستی بە شارەزاییەکی زیاتری زانست و زانیاری هەیە.. ئەو نووسەرانەی کە بابەتی خەیاڵی زانستی بۆ منداڵان دەنووسن، پێویستە جەخت لەسەر فراوانکردن و گەشەکردنی خەیاڵ و هزر وبیری منداڵان بکەن، بە تایبەتیش چیرۆکی خەیاڵی زانستی کە لە پێشەنگی ئەو بابەتانەیە، زیاتر خەیاڵی منداڵان دەورووژێنی و گەشە بە توانا هۆشییەکانیان دەکات.. پێویستیشە لە چوارچێوەیەکی لۆژیکی دیاریکراودا کاربکەن، رەچاوی ئەو بنەما و پێویستییانە بکەن کە پەیوەندییان بە ئەدەبی منداڵانەوە هەیە.. نابێت وێنە و خەیاڵە پڕاو و زیندەخەونی دوور لە راستییە زانستی و زانیارییەکان پێشکەش بە منداڵان بکەن، کە هیچ پەیوەندییان بە زانیارییەوە نییە.. لەگەڵ ئەمانەشدا، پێویستە رەچاوی جیوازی توانای نێوان منداڵان بکەن.

بۆ نموونە: هەندێ وا دەزانێ، کە زنجیرە دراما یا فیلمی (سوپرمان، گرین دایزەر، باتمان، پیاوی ئاسنین، شەمشەمەکوێرە، فیلمی تری لەم کەسایەتییانە) کە خراونەتە ریزبەندی چیرۆکەکانی خەیاڵی زانستییەوە.. بەڵام لە راستیدا، ئەم زنجیرە فیلمانە خەیاڵی ئەفسانەیی پڕوپووچ و بێ بنەمان.. چونکە پاڵەوانەکانیان لە توانابەدەرن و هەرگیز کەس دەرەقەتیان نایا و نامرن و هەردەمیش سەرکەوتوو و براوەن.. بیرۆکەی ئەم چیرۆکانە لەسەر توندوتیژی و شەڕ و کوشتن و وێرانکاری و دوژمنایەتی و رق بنیات نراون.. ئەم پاڵەوانە توانابەدەرانە هیچ کارێکی چاکە و پیاوەتییان نییە.. ئەم فیلمانە زیانێکی گەورە منداڵان دەگەیەنن، لێیانەوە فێری رق و چەقاوەسوویی و سەرەکەشی زیان بەخش دەبن.. بۆیە ئەم فیلمانە ئەفسانەن و ناچنە ژێر چەتری ئەدەبی خەیاڵی زانستییەوە.. چونکە ئەدەبی خەیاڵی زانستی، ئامانج و مەبەستێکی پیرۆزی هەیە و.. دژی شەڕ و وێرانکارییە و.. هاندەری پێشکەوتن و ئاوەدانییە.

کاری خەیاڵی زانستی، ئەوەیە کە منداڵان بە زانستییەکی فراوان گەش و پەروەردە بکا و، لە جیهانێکی پڕ لە خەونی سەوز و هیوادا، بە جیهانێکی ئایندەی ئامانجەکانیان بەرە و، یارمەتییان دەدات کە ببنە منداڵانی هەمیشە گەشبین و داهێنەر وهیواخواز.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی، یەکێکە لە بەرزترین پێکهاتەکانی بنیاتنانی زەینی منداڵان.

ئەدەبی خەیاڵی زانستی منداڵان، لەسەر سێ کۆڵەکەی سەرەکی وەستاوە:
١ــ ئەدەب: نووسەری ئەم بوارە، پێویستە ئەوە بزانێت کە بۆ منداڵان دەنووسێ و نووسینەکەی پێشکەش بە ئەوان دەکات.. پێویستە ڕەچاوی پێویستییە هونەرییەکان و زمان و فەرهەنگی منداڵان و، تایبەتمەندییەکانی قۆناغەکان منداڵی و شێوازی داڕشتن و هەڵبژاردنی ڕێگەی شیاوی پاڵەوانەکانی نووسینەکانی بکات و، بە ئاسانترین شێوە بیرۆکەی نووسینەکانی دابڕێژێ و بە منداڵان بگەیەنێت.
٢ــ خەیاڵ: خەیاڵ و ئەندێشەی بەرهەمدار سنووری نییە، کە لەسەر بیرۆکەیەکی وادا بنیاتنرابێ، بمانەوێ پەرەی پێبدەین.
٣ــ زانیاری: گەلێ نموونەی داهێنانی ئەدەبی و هونەری هەن، کە لە پێشا خەیاڵ بە پێشبینی کردن و بە پشتبەستن بە ڕاستییە زانیارییەکان چنیونی، دواتر هاتوونەتەدی و ئادەمیزاد سوودی لێوەرگرتوون.
پێویستە نووسەرانی ئەم بوارە زیدەڕۆیی نەکەن لە بابەتەکانیاندا، ناشبێت پاڵەوان چیرۆکەکانیان لە پێستی خۆیان دەربکەن، تا ئەو ڕادەیەی کە منداڵان لە ڕاستییەکان دووربخەنەوە و نەتوانن لە نێوان ئەفسانە و ڕاستییەکاندا، جیاوازی بکەن.
ئەدەبی خەیاڵی زانستی، ڕۆڵێکی گرنگی هەیە لە پەروەردەکردنی دروستی منداڵان دا، دەتوانین لە میانەی چیرۆکە خەیاڵییەکانەوە، بە شێوەیەکی ئاسان بەها مرۆییەکان و نیشتمانییەکان لە دەروونی منداڵاندا بڕوێنین.. بۆیە زانایانی بواری دەروونناسی و پەروەردە پێیان باشە کە ئەدەبی خەیاڵی زانستی، بە تایبەتیش چیرۆک بخرێتە پەیڕەو و پرۆگرامەکانی خوێندن لە قوتابخانە بنەڕەتییەکاندا.
بە کورتی لە ئەدەبی خەیاڵی زانستیدا، منداڵ بە ئارەزووی خۆی، خەیاڵ دەکات و زیندەخەو دەبینێ و، دەتوانێت لە ڕێی خەیاڵکردنەوە، دوو شاباڵ لە خۆی ببەستێ و سنووری توانا تایبەتییە سنووردارەکانی خۆی ببەزێنێ و، بە بێ کامی دڵی بەسەر کەسپ و کات و شوێندا بفڕێ.. دەست بە ئەو شتانەی درێژ بکات کە زەحمەتە لە ڕاستیدا بیان گاتی و، بتوانێت لغاو و جڵەویان بکات. بە هەوەسی خۆشی چێژ لەو هەبووە زێر و زەبەندەی بەردەستی وەربگرێ.. بە تیشکی هیواش ڕووناک ببێتەوە، هۆشی کراوەبێت بە وەرگرتنی هەموو داهێنانێکی تازەی ژیان و ڕاهاتن لە گۆڕیاندا.. هەمیشەش دوای شتی تازە و سوودبەخش بکەوێت.
لە ئەدەبی کوردی دا، ئەدەبی خەیاڵی زانستی تازەیە، بە تایبەتی چیرۆکی زانستی بە منداڵان چەرەی کردووە.. چەند نموونەیەکی سەرکەوتوومان لەم جۆرە ئەدەبە بۆ منداڵان هەیە.. بەڵام هێشتا لە

قەناغی سەرەتا و تاقیکردنەوە داین.. پێویستیمان بە نووسەران و ڕەخنەگرانی بە توانا و شارەزای ئەدەبی خەیاڵی زانستی هەیە.. کە ئاوزەنگی لە ئەسپی خەیاڵ و تواناکانیان بدەن و خەیاڵیان و بەرهەمەکانیان دەربخەن.. گەشبینم کە ئەم هیوایەمان دێتەدی و ئاڵای ئەدەبی کوردیشمان لە نێو ئەدەبی گەلاندا دەشەکێتەوە.

(*) بۆ ئەم نووسینەم، سوودم لەم سەرچاوانە وەرگرتووە:

١ـ الخيال العلمي في ادب الاطفال، كتابة ـــ محمد هـزاع و ماجدة قرشي .

٢ـ فلنبدا بالخيال العلمي ـ لتنمية الابداع والموهبة ـــ دكتۆر. خليل ابو قورة .

٣ـ ادب الخيال العلمي ـ يبشر بعالم جديد ـــ صحيفة الراكوبة ـ حازم خالد .

٤ـ المضمون ومشكلة الخيال في كتب الاطفال ـــ احمد نجيب.

٥ـ ثنائية الواقع والخيال في ادب الاطفال ـــ محمود رزان .

٦ـ الخيال العلمي في ادب الاطفال ـــ الدكتورة. نعيمة حسن النجار .

٧ـ چۆن و چی بۆ منداڵ بنووسین…؟! ـــ لەتیف هەڵمەت ـ کەرکوک: ٢٠١١

ڕەزا شوان/ نەرویج